

Modell Ö 6

Tvådeckat linjeskepp från omkring 1700, ca 64 kanoner,

Dimensioner:	köllängd	1 298 mm
	längd över stäv	1 445 mm
	bredd på bordläggning	370 mm

Skala: sannolikt 1:32

Denna modell hör till museets intressantaste då den föreställer ett medelstort linjeskepp från tiden omkring 1700, en period när våra kunskaper om svenska örlogsfartygs utseende ännu är mycket fragmentarisk. Den hör till de modeller som i första hand borde komma i fråga för en noggrann uppmätning, helst en linjeritning. De dimensioner som här angivits är resultatet av en preliminär uppmätning gjord av undertecknad och Göran Forss 27/4 1990. Felmarginalen är plus/minus 2 mm för köl och bredd och plus/minus 3 mm för längd över stäv. Bredd på spant bör vara ca 5 mm mindre än bredd på bordläggning men inga mått har tagits inne i modellen.

I äldre förteckningar går Ö 6 under beteckningen "äldre 70-kanonersskepp med någon inredning". Något namn har aldrig angivits före det modellen införlivades i museisamlingarna 1907/08. Inom museet har modellen av okänd anledning kommit att förknippas med namnen Victoria och Prinsessan Ulrika Eleonora och den har tilldelats byggnadsåren 1680 eller 1690 då skepp som under något skede burit båda dessa namn sjösattes. Något underlag för identifieringen har inte påträffats och en kontroll av antalet kanonportar visar att dessa två skepp haft minst 24 bredsidesportar på båda batteridäcken medan Ö 6 endast har 22 (jfr dock nedan). Antalet skepp med drygt 60 kanoner och endast 22 bredsidesportar är ringa, i själva verket endast tre systerfartyg; Bremen (1705). Stockholm (1708) och Finland (1735), det sistnämnda skeppet ett försök att hålla nere byggnadskostnaderna genom att pröva en gammal och mindre konstruktion. Möjligen finns det något skepp från tiden före 1670 som haft endast 22 bredsidesportar och drygt 60 kanoner men denna modell förefaller inte visa ett så gammalt skepp.

Enligt "Svenskt Skeppsbyggeri" s 158 stämmer modellens mått (ej påträffade inom SSHM) bra med Bremen. Vem som svarat för denna uppmätning har inte kunnat klarläggas och möjligen är formuleringen felaktig - kanske avses enbart att modellens utseende stämmer bra med en ritning av Bremen. Vid den i april 1990 företagna mätningen visade det sig nämligen att modellen i skala 1:32 - den enda logiska skala som verkar passa - hade en längd som motsvarar 155 1/2 - 156 fot och en bredd på spant på 39 1/4 - 39 1/2 fot. De tre skepp som nämndes ovan hade en längd på 150/151 fot och en bredd på 39 fot. Avvikelsen i längd är alltför stor för att kunna accepteras vid en identifiering. De ritningar som finns av dessa

skepp (MR 001-15, 001-16, SSHM-nr ÖR 3 100:1-2) stämmer inte helt med modellen - men de stämmer inte heller med de verkliga skeppen (se "Amiralitetskollegiets historia II", Malmö 1974, s 214f). Ritningarna är gjorda 1728 när det var aktuellt att bygga ett nytt skepp av samma typ men konstruktören Charles Sheldon sökte mot kollegiets vilja arbeta in förändringar. Det finns onekligen betydande likheter mellan ritningarna och modellen vilket tyder på att de ligger nära varandra i tiden men uppmätningen liksom en rad detaljer skiljer dem så pass mycket att det inte går att tala om identitet.

Det finns inget svenskt linjeskepp för vilka de här angivna måtten passar in. Dessutom är det inte möjligt att finna något linjeskepp som ligger i närheten av dessa mått som har mindre än 24 bredsidesportar på båda batteridäcken. Modellen har ett anmärkningsvärt utseende genom att de aktersta portarna på båda däcken sitter så långt förut. Utrymmet för låringsgallerierna - vilka saknas på modellen av i dag - är märkligt spatiöst. Med den kring år 1700 (och även senare) vanliga utformningen av batterierna finns det utan tvekan plats för ytterligare ett par portar på vardera däck. En närmare granskning av modellen visar att ett av berghulten på vardera sidan har skarvar på just de platser på nedre batteridäck där ett tolfte par portar borde ha funnits, skarvar som tyder på att uthuggningar för en port gjorts men senare fyllts igen. Skarvarna återfinns på båda sidor vilket verkar vara mer än en tillfällighet. I bordläggningen finns dock inga spår av någon port. Det är utan en noggrann granskning svårt att säga vilka delar av akterskeppet som är original och vilka som är senare tillägg. Den mycket ytliga granskning av modellen som jag gjorde i april 1990 fick mig att fundera över om det verkligen är fråga om en illa medfaren modell där en stor del av skulpturerna försvunnit eller om det är fråga om en *ofullbordad* modell. Det senare skulle kunna förklara vissa egendomligheter med kanonportsarrangemangen. En framtida undersökning bör bli inriktad på att se om det finns spår av färg på modellen och vilka delar som är senare reparationer.

Modellens längd:bredd-proportion är 3,96:1 vilket passar bra på större tvådäckade skepp byggda åren 1680-1710. Dessförinnan var de smalare, därefter bredare. Med tanke på hur lite systematisk kunskap vi för närvarande har om svenska linjeskepps utseende före 1720-talet är det bäst att vara mycket försiktig med dateringen. Utmärkande drag för modellen är ett spatiöst utrymme mellan kanonportarna, runda portar på back och skans, en krökt galjon och smala gångbord mellan back och skans. De runda portarna synes ha ersatts av fyrkantiga efter 1710/20 medan det spatiösa utrymmet mellan portarna kom omkring 1680 och troligen ökades på ytterligare under de följande tre årtiondena. Gångbord är föga kända på svenska linjeskepp före 1700-talets mitt men det är känt att Prins Carl Fredrik från 1704 hade gångbord eller t o m ett däck över det övre batteriet. Krökt galjon är mycket sällsynt under karolinsk tid och Frihetstiden men en avbildning av tredäckaren Drottning Ulrika Eleonora

(1719) från 1744 visar faktiskt något som liknar Ö 6:s galjon (tavla uppsatt vid entrén till Örlogsavdelningen). Sammanfattningsvis kan sägas att Ö 6 härstammar från årtiondena kring 1700 men att den definitivt inte är någon skalenlig modell av ett skepp som verkligen existerat.

Vid utarbetandet av registerkortet för Ö 6 har man tagit fasta på det under Ö 4 nämnda brevet från 1683 och antagit att det gäller denna modell. Detta kan inte helt uteslutas men det verkar rätt tveksamt om den kan betraktas som en så praktfull pjäs att t o m kungen måste dras in i beslutsprocessen. Storleksmässigt ligger den nära de sju skepp om 153 fots längd och 39 fots bredd som sjösattes 1680-88 men dessa hade med stor sannolikhet minst 24 bredsidesportar. Modellens dimensioner avviker alltför mycket från dessa skepp för att det ska gå att tala om exakt skalenlighet. Beträffande kanonportarna finns som redan nämnts en egendomlighet med Ö 6 som måste utredas närmare.

Modellens öden före 1800 - då den dyker upp i inventariet för Modellkammaren i Karlskrona - är okända. Den kan vara en av de två "antika skepp" som 1786 fördes från Stockholm till Karlskrona (se Ö 4). En egendomlighet är att det på Ö 6:s hyttäck finns ett påmålade nummer 37. Vare sig i äldre inventarier från Karlskrona eller Sjöhistoriska museet bär modellen detta nr. I Karlskrona finns emellertid ett gammalt förväxlingsproblem rörande just gammalt inventarienummer 37 och Ö 6 bör beaktas vid ett försök att lösa detta problem (se Marinmuseums inventariekort för nuvarande nr K 51 och K 61)